

*Instytut Badań Literackich PAN
Pracownia Literatury Oświecenia*

Z warsztatów badaczy oświecenia

*Warszawa, 1–2 kwietnia 2008 r.
Pałac Staszica, ul. Nowy Świat 72
Sala im. A. Mickiewicza (nr 144)*

P r o g r a m k o n f e r e n c j i

W t o r e k , 1 k w i e t n i a

G o d z . 1 0 . 0 0

O t w a r c i e o b r a d

T e r e s a K o s t k i e w i c z o w a (W a r s z a w a)

A n t o n i C z y ż (W a r s z a w a - S i e d l c e) : Ś w i a d o m o ś ć l i t e r a c k a A n t o n i n y N i e m i r y c z o w e j

J o l a n t a K u s i a k (P o z n a ń) : Z a g a d k a a u t o r s t w a s a t y r y „ M a ł p a – c z ł o w i e k w c n o t a c h , o b y c z a j a c h i k r o j u ”

I r e n a R o l s k a (L u b l i n) : P a n e g i r y k p o g r z e b o w y M a r i a n n y z L u b o m i r s k i c h S a n g u s z k o w e j j a k o ź r ó d ł o d o d z i e j ó w f u n d a c j i a r t y s t y c z n y c h w X V I I I w i e k u

K r z y s z t o f G o m b i n (L u b l i n) : S a r m a t y z a c j a o s i e m n a s t o w i e c z n y c h k a z a ń t r y b u n a l s k i c h

D y s k u s j a

P r z e r w a

M a g d a l e n a B o b e r (W a r s z a w a) : O d k r y w a n i e N a r u s z e w i c z a . O n i e z n a n y c h r ę k o p i s a c h b i s k u p a ł u c k i e g o

P a w e ł P ł u t a (W r o c ł a w) : P o e t y c k i e e c h a „ K o ś c i o ł a ś m i e r c i ” M . C z a r n k a i A . N a r u s z e w i c z a

M a r t a S z y m o r (Ł ó d ź) : R e a l i z a c j e p a r e m i o g r a f i c z n y c h z a i n t e r e s o w a ń F r a n c i s z k a Z a b ł o c k i e g o w j e g o u t w o r a c h l i r y c z n y c h

D y s k u s j a

P r z e r w a

G o d z . 1 5 . 3 0

P a t r y k C z e p a n i s (W r o c ł a w) : P r o b l e m a t y k a w a r i a n t ó w t e k s t o w y c h ł a c i ń s k i c h w i e r s z y F . D . K n i a ż n i n a

J a c e k W ó j c i c k i (W a r s z a w a) : W i e r s z o w a n a a u t o b i o g r a f i a I g n a c e g o B y k o w s k i e g o – m i ę d z y k o n f e s j ą a o k ó l n i k i e m

E w a Z i e l a s k o w s k a (P o z n a ń) : „ W i e s z c z y m n a t c h n i ę t y b y ł i w s k r o ś p r z e j ę t y d u c h e m ” – I g n a c y K r a s i c k i o p o e t a c h i p i s a n i u

A g n i e s z k a Ś n i e g u c k a (Ł ó d ź) : K i l k a u w a g o w ą t k u r o m a n s o w y m w „ M i k o ł a j a D o ś w i a d c z y ń s k i e g o p r z y p a d k a c h ”

D y s k u s j a

Środa, 2 kwietnia

Godz. 9.00

Krzysztof Dmitruk (Rzeszów): „Podróże literackie” Józefa Wybickiego
Karolina Nawrocka (Poznań): „Szlachcic mieszczanin” Józefa Wybickiego: „taka sobie komedia”, głos polityka, ukłon w stronę Wielkopolan
Michał Janeczek (Leszno): *Molier a Zawistowski – recepcja „Skapca” na ziemi wschowskiej*
Ks. Jan Nieciecki (Lublin): *Motywy z „Jerozolimy wyzwolonej” Torquato Tassa w programie ideowym polskiej rezydencji XVIII wieku*

Dyskusja

Przerwa

Agnieszka Maciocha (Lublin): *Motyw pszczoły w polskich czasopismach XVIII wieku*
Bartosz Marcińczak (Wrocław): *Walka z wiarą w czary i czarownice na łamach „Monitora”*
Dorota Sidorowicz (Wrocław): *Kto czytał czasopisma Piotra Świtkowskiego? – świadectwa odbioru*
Aurelia Has (Gdańsk): *Wokół druku ulotnego „Epitaphium” z czasu rewolucji francuskiej*

Dyskusja

Przerwa

Małgorzata Chachaj (Lublin): *„Dzieje znakomitszych wypadków życia mojego” Aleksandra Chodkiewicza – nieznany pamiętnik z lat 1777-1819*
Monika Urbąńska (Łódź): *Proza Anny Mostowskiej – tematyka, znaczenie, problemy edycji*
Luiza Bolda, Zuzanna Olak, Agata Sarnecka, Dorota Stykowska, Anna Szajda (Gdańsk): *Pod czujnym okiem drapieżników i skalnych wisielców, czyli o poszukiwaniach doliny Los Hermanos („Rękopis znaleziony w Saragossie”)*

Dyskusja

Zamknięcie obrad

Wtorek, 1 kwietnia

Antoni Czyż: *Świadomość literacka Antoniny Niemirydzowej*

Autorka jednego tomu wierszy ogłoszonego drukiem, oraz drugiego zbioru rękopiśmiennego - miała sporą znajomość literatury. Biegła znajomość języka pozwalała jej śledzić współczesną twórczość francuską. Równolegle dobrze zadomowiona była w polskiej tradycji literackiej. Analiza poetyki immanentnej, także fragmentów metapoetycznych w jej tekstach pozwala zrekonstruować stosunek Antoniny Niemirydzowej do tworzywa, rozpoznać jej myślenie. Niemirydzowa ujawnia związek swego warsztatu poetyckiego, lecz i myślenia, wrażliwości estetycznej najpierw z epoką baroku w zakresie pojmowania poezji oraz stosunku do tworzywa. Znamienne jest ponawianie modelu liryki metafizycznej oraz poezji kunsztownej. Przetwarza też tradycję emblematyki barokowej. Równolegle podejmuje estetykę wczesnego rokoka. Znaczenie szczególne ma świadomość genologiczna autorki *Wierszy polskich*. Poetka z jednej strony wpisuje się w drugi system gatunków polskiego baroku: ten spoza tradycji Arystotelesowskiej (podobna w tej mierze do Józefa Baki), a często z kręgu literatury stosowanej. Równocześnie ponawia tradycję klasycyzmu.

Jolanta Kusia: *Zagadka autorstwa satyry „Malpa - człowiek w cnotach, obyczajach i kroju”*

W wystąpieniu zreferowany zostanie najnowszy stan badań zagadnienia. Pojawia się w porządku historycznym dotychczasowe propozycje atrybucji, obejmujące ustalenia m.in.: Kazimierza Bartoszewicza, Tadeusza Sinki, Aleksandra Brücknera, Wiktora Wąsika, Mieczysława Piszczkowskiego, Romana Pollaka, Pauliny Buchwald-Pelcowej czy Tadeusza Witeczaka. Obrany porządek przedstawienia prób wskazania autora satyry zakłada krótkie omówienie tychże propozycji, odnoszących się kolejno do takich autorów jak: Antoni Łódzia Poniński, Herkulan Matuszewicz i Wojciech S. Chrościeński. W drugiej części znajdzie się analiza tekstu (ściślej: najważniejszych wybranych fragmentów), która pozwoli ustalić *terminus a quo* oraz *terminus ad quem* powstania satyry i poprzez metodę krytyki wewnętrznej wskazać na momenty narracyjne, z których wnioskować można sporo o autorze. Próba domknięcia powyższych uwag będzie syntetyczna i jak się wydaje klarowny portret pisarza, pozwalający na ostrożne hipotezy dotyczące personaliów Anonima.

Irena Rolska: *Panegiryk pogrzebowy Marianny z Lubomirskich Sanguszkowej jako źródło do dziejów fundacji artystycznych w XVIII wieku*

Marianna z książąt Lubomirskich Sanguszkowa, pierwsza żona księcia Pawła Sanguszki jest postacią prawie nieznaną w naszej historii. Spokrewniona z wielkimi rodami m.in. Ostrogskich-Zasławskich, Wiśniowieckich i Sobieskich, wniosła mężowi w wianie ogromne dobra Lubomirskich i wielką fortunę, która pozwoliła Sanguszce, a później i jego drugiej żonie Barbarze z Duninów, na znakomite fundacje artystyczne. Co prawda zachowały się materiały źródłowe poświęcone kosztom wspianiałego pogrzebu Marianny Sanguszkowej, lecz przy wyrazistej postaci Pawła Sanguszki jako fundatora i inicjatora licznych przedsięwzięć, zwłaszcza w zakresie architektury, jej osoba zaciera się w historii sztuki. Pewne świadectwo o Lubomirskich, w tym o Mariannie, jako o fundatorach oraz o ich pochodzeniu i zasługach przedstawił w kazaniu pogrzebowym karmelita bosy ojciec Hironiusz od Najświętszego Sakramentu.

Krzysztof Gombin: *Sarmatyzacja osiemnastowiecznych kazań trybunalskich*

Zjawisko sarmatyzacji kazań trybunalskich przybiera na sile w wieku XVIII. Można je rozpatrywać mając na uwadze znajdujące się w sali sądowej elementy wystroju o wymowie symboliczno-prawnej: krzyż trybunalski oraz portret św. Tomasza Apostoła. Szczególnie często występuje w kazaniach porównanie sądów Chrystusowych do wyroków polskiego Trybunału. Wyjątkowe znaczenie krzyż zyskiwał wtedy, gdy marszałek lub prezydent mieli go w herbie. Tak było na przykład w 1723 roku, gdy marszałkiem Trybunału był Piławita – Michał Potocki. Najciekawsze bodaj połączenie wydarzeń nowotestamentowych ze staropolską rzeczywistością zaprezentował jezuita Wojciech Zabielski, odnosząc postaci uczestniczące w Drodze Krzyżowej do współczesnych sobie realiów. Św. Tomasz natomiast to w kazaniach świadek zmartwychwstania Chrystusa, który o cudzie Zbawiciela musiał przekonać się za pomocą własnych zmysłów. Miał on symbolizować wnikliwość i sumienność w dochodzeniu do prawdy i wydawaniu wyroków, a także był wzorem dla sędziów, którzy winni być gotowi umrzeć za prawdę i sprawiedliwość.

Magdalena Bober: *Odkrywanie Naruszewicza. O nieznanym rękopisie biskupa łuckiego*

Referat prezentuje nieznaną dotąd rękopis Adama Naruszewicza. Znajdują się wśród nich notatki z pracy w Bibliotece Żałuskich oraz fragmenty *Diariusza podróży Najjaśniejszego Stanisława Augusta króla polskiego na Ukrainę i bytność w Krakowie, aż do powrotu do Warszawy dnia 22 lipca roku 1787*. To ostatnie odkrycie, któremu w głównej mierze poświęcony będzie referat, nie tylko nie rozwiązuje dość skomplikowanej sytuacji

tekstologicznej obu diariuszów Naruszewicza, ale rodzi szereg wątpliwości, tym razem związanych z autorstwem...

P a w e ł P l u t a: *Poetyckie echa „Kościoła śmierci” M. Czarnka i A. Naruszewicza*

Kościół śmierci Mateusza Czarnka i Adama Naruszewicza są utworami, które nie doczekały się osobnego omówienia. Za taki stan rzeczy odpowiadać może wiele czynników, m.in. przeświadczenie o efemeryczności wierszy, czyli ich jednostkowym charakterze, który nie potrafił w żaden sposób oddziaływać na wyobraźnię poetycką autorów XVIII w. Jednakże głębsza eksploracja bogatej spuścizny literackiej pozostawionej przez pisarzy wieku światła daje nieco inny obraz recepcji *Kościół śmierci* w twórczości artystycznej powstałej w tym czasie. Można wskazać na co najmniej 3 utwory, w których odnajdziemy echa lektury wierszy Czarnka i Naruszewicza i temu zagadnieniu chciałbym poświęcić swoje wystąpienie. Przedmiotem analizy staną się *Hymn do Słońca* Adama Naruszewicza, *Smutek* Franciszka Karpińskiego i *Groby umarłych oraz nagrobek mojej matki* Ignacego Bykowskiego.

M a r t a S z y m o r: *Realizacje paremiograficznych zainteresowań Franciszka Zabłockiego w jego utworach lirycznych*

Na obecność obfitego materiału paremiologicznego w utworach dramatycznych Franciszka Zabłockiego zwracał uwagę już Wacław Borowy: „w komediach wierszowanych możemy soczyste, arcy-polskie wyrażenia idiomatyczne i przysłowiowe zbierać prawie dosłownie na każdej stronicy”. Ostatnio wiedzę na ten temat wzbogaciła szerszą analizą Justyna Łukaszewicz w rozprawie *Dramaty Franciszka Zabłockiego jako przekłady i adaptacje*. W toku proponowanego przeze mnie referatu przedstawione zostaną przykłady pierwszych warsztatowych szlifów Zabłockiego w zakresie przeplatania literackiej materii przysłowiami i wyrażeniami przysłowiowymi. Już we wczesnych wystąpieniach poety na łamach „Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych” „czy to w duchu filozoficznej zadumy, czy w tonie żartobliwym, czy też na nutę pasterskiej piosenki” odnajdujemy przeszło pół setki przykładów tej praktyki. Na omówienie czekają zatem liczne parafrazy, aluzyjne przywołania, czasem literalne przytoczenia, ale i takie zwroty, narodziny których zawdzięczamy nikomu innemu, jak samemu Franciszkowi z Wołynia i jego poetyckiej wyobraźni.

P a t r y k C z e p a n i s: *Problematyka wariantów tekstowych łacińskich wierszy F. D. Książnika*

W referacie poddana analizie zostanie łacińska twórczość Franciszka Dionizego Książnika w perspektywie przemian, jakie zachodziły między dwoma redakcjami jego utworów (*Carmina* 1781 oraz *Carmina Fr. Dion. Książnik Selecta* zamieszczone w ostatecznej rękopiśmiennej redakcji 1794–1796). Istotne okaże się rozważenie relacji między twórczością polską (gdzie waga wariantów tekstowych została już rozpoznana) i łacińską. Głównym przedmiotem zainteresowania będzie interferencja między sentymentalizmem i konwencjami poezji nowołacińskiej w utworach poety: mechanizm, dynamika zmian, ich powiązanie z wariantami tekstów.

J a c e k W ó j c i c k i: *Wierszowana autobiografia Ignacego Bykowskiego – między konfesją a okólnikiem*

Ignacy Jaksa Bykowski (1750 – po 1818), płodny „autor mniejszy” należący do nurtu sentymentalnego polskiej literatury, pamiętany i wymieniany jest zwykle jako przyjaciel Franciszka Dionizego Książnika, o którym przekazał potomności szereg wynurzeń, dających intrygujący obraz młodziutkiego „mnicha mimo woli”, poddanego własnych namiętności i zagubionego w świecie. Bykowski włączył dedykowany mu autobiograficzny wiersz Książnika w obręb swojego pamiętnika (znanego szeroko od półwiecza dzięki przedrukowi Tadeusza Mikulskiego), gdzie zamieścił też podobny w tonie utwór własny, adresowany do Tadeusza Mostowskiego. Jest to jednak trzecia już jego redakcja, z roku 1806 – dwie pozostałe, adresowane do innych odbiorców, pochodzą z drukowanych zbiorów utworów Bykowskiego z 1787 i 1799 roku. Celem wystąpienia jest dokładne porównanie wszystkich trzech wariantów wierszowanej autobiografii Bykowskiego, wskazanie i skomentowanie podobieństw i różnic między nimi, próba ustalenia kierunku i charakteru zmian tekstowych, a także zestawienie z wierszem Książnika jako domniemanym pierwowzorem i źródłem inspiracji. W obliczu tekstu intencjonalnie konfesyjnego, poddanego jednak tak daleko idącym przeróbkom literackim, nieuniknione wydaje się też zastanowienie nad kategorią „szczerości” poezji sentymentalnej.

E w a Z i e l a s k o w s k a: *„Wieszczym natchnięty był i wskroś przejęty duchem” – Ignacy Krasicki o poetach i pisaniu*

Referat dotyczył będzie poglądów Ignacego Krasickiego na poetów i pisanie. Na potrzeby tego krótkiego rekonesansu analizie poddano nie tylko dzieło *O rymotwórstwie i rymotwórcach*, ale także wcześniejsze teksty Księcia Biskupa.

A g n i e s z k a Ś n i e g u c k a: *Kilka uwag o wątku romansowym w „Mikołaja Doświadczyńskiego przypadkach”*

Celem referatu będzie odpowiedź na pytanie, jakie znaczenie dla fabuły *Doświadczyńskiego* ma zamieszczenie

w powieści epizodów z Julianną. Przyjrzyć się kwestii literackiego rodowodu ukochanej Mikołaja oraz roli, jaką odgrywa ona w utworze.

Środa, 2 kwietnia

K r z y s z t o f D m i t r u k: „*Podróże literackie*” Józefa Wybickiego

Rzecz przynosi analizy kilku najważniejszych wątków i tematów zawartych w książce J. Wybickiego pt. *Rozmowy i podróże ojca z dwoma synami* (1804). Poszczególne problemy objaśniane są także za pomocą informacji pochodzących z *Życia mojego* i zbioru korespondencji pisarza. Referent najwięcej uwagi poświęca idei „podróży literackiej” i jej roli w kreowaniu doświadczeń egzystencjalnych i społecznych młodego człowieka. Książka Wybickiego nawiązuje do bogatej tradycji pisarstwa pedagogicznego (od Plutarcha z Cheronei *O wychowaniu dzieci* aż do *Emila* Rousseau), zawiera jednak wiele innowacji spowodowanych czynnikami sytuacyjnymi i własną, autorską wizją stylu nauczania i metodologią uprawiania samej nauki. Dzieło to jest właściwie konspektem wielkiego przedsięwzięcia pisarskiego i edytorskiego. Ostatecznie nie zrealizowane w całości, pozostaje zapisem asjoafektywnych postaw autora, ujawnia skale jego erudycji, preferencje i wzory. Zachowuje także ślady depresyjnych nastrojów spowodowanych utratą naszej państwowości i przynosi dowody prób ich przezwyciężania.

K a r o l i n a N a w r o c k a: „*Szlachcic mieszczanin*” Józefa Wybickiego: „*taka sobie komedia*”, *głos polityka, ukłon w stronę Wielkopolan*

Komedia *Jarmark albo Szlachcic mieszczanin* jest ostatnią próbą komediopisarską w życiu Wybickiego. Tekst nie cieszył się zainteresowaniem badaczy. Roman Kaleta, który wydał zbiór dramatów Wybickiego, twierdzi, że autor zaprzepścił ciekawy pomysł. Pragnę zrewidować ten pogląd, zestawiając tę komedię polityczną m.in. z *Powrotem posła* J. U. Niemcewicza, na którym się Wybicki wzorował. W *Szlachcicu mieszczaninem* dostrzegalne są cechy wystąpienia politycznego Wybickiego. Autor komentował wydarzenia z Sejmu Czteroletniego dotyczące praw dla mieszczan. Tekst powstał wiosną i latem 1791 r., kiedy to sam Wybicki stał się reprezentantem miasta Poznania w Sejmie i wpisał się do ksiąg miejskich w Śremie. Ukłonem w stronę Wielkopolan jest fakt, iż akcja komedii dzieje się w Kościanie. Prototypy bohaterów można odnaleźć w wielkopolskich realiach, pośród ludzi, z którymi Wybicki się spotykał. Sztuki Wybickiego częściej wystawiane były na deskach teatrów prywatnych, wielkopolskiej szlachty, niż stołecznych, zatem osadzając akcję w Wielkopolsce pozyskiwał autor przychylność widzów i dla swojej literackiej pracy, i dla idei politycznych wyrażanych w tej komedii.

M i c h a ł J a n e c z e k: *Molier a Zawistowski - recepcja „Skapca” na ziemi wschowskiej*

Referat dotyczy wydanego w Lesznie w 1771 roku druku pt. *Dziwak, na starość chcący się żenić, oszukany* Floriana Zawistowskiego. Ten niezauważany przez historyków literatury tekst nie stanowił wybitnego świadectwa recepcji Molierowskiego *Skapca* w Polsce, lecz jego wystawienie było dla lokalnej społeczności sporym wydarzeniem. Po omówieniu genezy utworu, który Zawistowski zadedykował Antoniemu i Katarzynie Małachowski, wskazane zostaną teksty panegiryczne oraz udramatyzowana sielanka dołączone do tekstu komedii. Szczególna uwaga poświęcona będzie *Dziwakowi...*, jego zależności od *Skapca*, istotnym podobieństwom i różnicom obu dzieł, a także autorowi przeróbki.

K s. J a n N i e c i e c k i: *Motywy z „Jerozolimy wyzwolonej” Torquato Tassa w programie ideowym polskiej rezydencji XVIII wieku*

Jerozolima wyzwolona Torquato Tasso w kongenialnym tłumaczeniu Piotra Kochanowskiego pełniła w Rzeczypospolitej, aż do *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza, rolę epepei narodowej. Ogromnie popularna wśród wyższych warstw miała też, jak się wydaje, pewien wpływ na kształt polskiej sztuki dworskiej. Zwłaszcza jako „breviarz miłosny”, uczący Sarmatów „subtelnych gier sercowych”, oddziaływała na wymowę ideową urządzanych przez nich wnętrz pałacowych i ogrodów. Szczególną rolę w tym względzie odgrywał motyw miłości Armidy i Rinalda. Występował on na przykład w zamku w Podhorach i w pałacu w Choroszcy. W Choroszcy, letniej rezydencji położonej w niewielkiej odległości od Białegostoku, hetman Jan Klemens Branicki zrealizował około roku 1750, wkrótce po ślubie z młodszą o czterdzieści lat Izabelą z Poniatowskich, program ideowy, odwołując się do historii miłosnej bohaterów „Gofreda”: rycerza Rinalda i czarodziejki Armidy. Wyrażał go specyficzny wystrój wnętrz położonego na wyspie pałacu, a także szereg charakterystycznych elementów w otaczających go ogrodach i parkach.

A g n i e s z k a M a c i o c h a: *Motyw pszczoły w polskich czasopismach XVIII wieku*

Analiza artykułów, drukowanych w poczytnych oświeceniowych periodykach: „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych”, „Monitorze” oraz „Monitorze Różnych Ciekawości”, odsłania obecność topiki pszczoły, odzwierciedlającej treści istotne dla sytuacji epoki. W swoim referacie pragnę zająć się różnorodną symboliką

pszczoły, nie zamykającą w sobie wyłącznie utylitarnych sensów, stanowiącą część sielskiej przestrzeni oraz implikującą wzorzec doskonałego państwa. Szczególnie zwrócę uwagę na symboliczne znaczenia pszczoły, wchodzące do dyskursów dotyczących roli rozumu i instynktu, działań uczonego i poety, etycznych i moralnych zagadnień. Zajmę się również frekwencją i ustaleniem czasu występowania topiki pszczoły na tle trwania periodyków, co ukaże pozycję motywu w czasopiśmie XVIII w. Istotną kwestią jest również autorstwo artykułów, nie zawsze jednoznaczne i często wymagające zastanowienia.

Bartosz Marciniak: *Walka z wiarą w czary i czarownice na łamach „Monitora”*

Autorzy publikujący na łamach „Monitora”, występując przeciwko procesom o czary, ubolewali nad zacofaniem polskiego społeczeństwa, hołdującego przesądom dawno zarzuconym przez cywilizowane narody Europy. Przyjęli założenie, iż zaprzestanie prześladowań czarownic w państwach zachodnich jest efektem skompromitowania wiary w czarownictwo, której kłam zadały rozwijające się nauki ścisłe. Jednak właściwa debata dotycząca spuścizny szesnastowiecznej demonologii odbyła się w Europie Zachodniej niemal sto lat po zakończeniu tam ostatniego procesu, a dyskutanci częściej odwoływali się do teologii niż do nauk przyrodniczych. Można w artykułach „Monitora” wskazać jednakże na symptomy kulturowych przemian, owocem których było prawie powszechne zarzucenie teorii demonologicznych przez wykształcone warstwy osiemnastowiecznej Europy. Do najistotniejszych należało pojawienie się nowej metafizyki, a z nią nowej wrażliwości skutkującej zmianą sposobu wartościowania sceptycyzmu, który stał się właściwą postawą człowieka światłego. Ważną rolę odegrało również wyłonienie się kulturowej opozycji pomiędzy warstwami oświeconymi a gminem.

Dorota Sidorowicz: *Kto czytał czasopisma Piotra Świtkowskiego? – świadectwa odbioru*

W referacie zamierzam zastanowić się nad tym, jakie pozostały do dziś świadectwa odbioru periodyków Piotra Świtkowskiego i co nam one mogą powiedzieć o ówczesnych czytelnikach – kim byli, jakie grupy społeczne reprezentowali, czy były wśród nich kobiety. We wstępnej części omówię, jaki był nakład poszczególnych tytułów czasopism Świtkowskiego. Zasygnalizuję kwestię, do jakiego czytelnika wirtualnego adresował redaktor „Pamiętnik Historyczno-Polityczny”, „Magazyn Warszawski” oraz „Zabawy Obywatelskie”. Następnie przyjrę się polemikom i krytyce, które narosły wokół periodyków Świtkowskiego, a zostały utrwalone na łamach ówczesnej prasy oraz w publikacjach Wyrwicza i Piramowicza. Kolejny obszar dociekań dotyczyć będzie spisów prenumeratorów, które ukazały się w „Pamiętniku Historyczno-Politycznym”. Podstawowy zakres mego referatu obejmie omówienie wyników badań proveniencyjnych przeprowadzonych na zachowanych egzemplarzach czasopism Świtkowskiego w największych bibliotekach w Polsce.

Aurelia Haas: *Wokół druku ulotnego „Epitaphium” z czasu rewolucji francuskiej*

Wystąpienie dotyczy anonimowego polsko-lacińskiego druku ulotnego zawierającego epigramaty, w większości o charakterze nagrobkowym. Poświęcone są one postaciom, które zginęły na szafocie podczas rewolucji francuskiej. Utwory składające się na wolant opatrzone jednym wspólnym tytułem *Epitaphium* i zgodnie z informacją podaną na druku miały wyjść spod pióra Adama Łabęckiego. Jest to zagadkowy druk, choćby z tego względu, że postrzegany bywa jako druga część druczku *Epitaphium Regis Galliae Ludovici XVI*, podczas gdy stanowi on samodzielną jednostkę wydawniczą. Będąc w centrum mojego zainteresowania *Epitaphium* zawiera 29 epigramatów, w tym aż 15 poświęcono ofiarom terroru jakobińskiego. Pozostałe 7 wierszy wiąże się ściśle czy też mniej ściśle z rewolucją francuską, a 7 nie ma żadnego związku z wydarzeniami w rewolucyjnej Francji. Wszystkie te utwory poddane zostaną przeze mnie interpretacji z różnych punktów widzenia.

Małgorzata Chachaj: *„Dzieje znakomitszych wypadków życia mojego” Aleksandra Chodkiewicza – nieznanymi pamiętnik z lat 1777-1819*

Aleksander hr. Chodkiewicz (1776-1838) znany jest głównie jako dramaturg i chemik. W bibliografiach nie odnotowano, że autor *Katona* pozostawił w rękopisie wspomnienia, przechowywane obecnie w Bibliotece Czartoryskich w Krakowie. Chodkiewicz na pierwszej karcie umieścił tytuł: *Dzieje znakomitszych wypadków życia mojego przeze mnie samego, ręką własną spisane. Wraz z niektórymi aneksami mogącymi służyć do historii polskiej. Od 1777 roku do 28 grudnia 1819 roku*. Rękopis jest ważnym źródłem wiedzy historycznej i biograficznej. Chodkiewicz opisuje m.in. swój udział w powstaniu kościuszkowskim, działalność w latach Księstwa Warszawskiego oraz Królestwa Polskiego (do końca 1819 r.). Zapiski autora pozwalają na wzbogacenie jego bibliografii o liczne nowe tytuły, jak też wyjaśniają genezę niektórych dramatów oraz okoliczności powstania wierszy miłosnych. Rzucają ponadto nowe światło na stosunki Chodkiewicza z matką (Ludwiką z Rzewuskich), a w pojawiających się w tekście bezpośrednich zwrotach do dzieci, dla których spisywał wspomnienia, odnajdujemy wy tłumaczenie wielu dokonanych w życiu wyborów.

Monika Urbánska: *Proza Anny Mostowskiej – tematyka, znaczenie, problemy edycji*

Twórczość Anny Mostowskiej przez długie lata była ignorowana lub deprecjonowana. Zarzucano autorce brak

talentu, całkowitą nieoryginalność i nieudolność. W świetle prowadzonych przeze mnie badań wielu zarzutów, jakie kierowano pod adresem powieści autorki *Zabawek w spoczynku* nie da się utrzymać. Przygotowanie edycji krytycznej powieści Mostowskiej jest zadaniem potrzebnym i pilnym, mija bowiem dwieście lat od ich pierwodruku. Proza Mostowskiej, niezależnie jak oceniać jej wartość artystyczną, stanowi w literaturze polskiej ważne ogniwo przejścia od Oświecenia ku nurtom romantycznym, pisarka jest na gruncie rodzimym prekursorką powieści grozy, wprowadza nowe tendencje literackie i przez to w pełni zasługuje na przypomnienie współczesnemu odbiorcy, zarówno dla wartości badawczej tej literatury, jak i dla satysfakcji czytelniczej. Świadoma znacznej luki w badaniach nad twórczością autorki *Astoldy*, podjęłam się opracowania edycji krytycznej całego jej prozatorskiego dorobku. Mój referat to efekt badań nad prozą Mostowskiej, podjętych w związku z pracami nad edycją.

Luiza Bolda, Zuzanna Olak, Agata Sarnecka, Dorota Stykowska, Anna Szajda:
Pod czujnym okiem drapieżników i skalnych wisielców, czyli o poszukiwaniach doliny Los Hermanos („Rękopis znaleziony w Saragossie”)

Głównym założeniem referatu będzie przedstawienie wniosków i odkryć kwerendy, którą jako grupa seminarium oświeceniowego Uniwersytetu Gdańskiego odbyliśmy w październiku 2007 r. Trasa wyjazdu obejmowała region Andaluzji, ze szczególnym uwzględnieniem pasma gór Sierra Morena. Po dokładnej analizie tekstu *Rękopisu znalezionego w Saragossie*, jako cel naszej podróży wyznaczyliśmy konkretne okolice rzeki Gwadalkiwir, które mogły zainspirować Potockiego do wykreowania doliny Los Hermanos. Pierwszym naszym przewodnikiem był Jan Potocki, drugim don Antonio, sędziwy mieszkaniec Andujaru, który wyłonił się z grupy ludzi, oferując nam swoją pomoc i wiedzę. Próbowaliśmy dociec, jakie możliwości usytuowania zdarzeń stwarzał ten rejon Hiszpanii oraz jaki mógł być jego wpływ na przygody Alfonsa van Wordena i jego towarzyszy. Naszym celem była również próba ustalenia relacji między fikcją literacką a rzeczywistością.